

УДК 378. 141:371.134

Наталія ПАНАСЮК,
*кандидат педагогічних наук, Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк*

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВИ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ- ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

У статті представлено формування умов, сприятливих для управління якістю підготовки майбутніх інженерів-педагогів в умовах магістратури технічного університету, зокрема викладача, що вплине на формування особистості нового покоління зміни, що відбуваються в житті нашого суспільства, виявляються в демократизації різних його сфер. Підвищення активності й особистої відповідальності кожного члена суспільства об'єктивно породжують суспільну потребу в модернізації освіти.

Ключові слова: *якість підготовки, майбутні інженери-педагоги, вища школа, науково-педагогічні працівники.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна світова практика розвитку освіти в умовах цивілізаційних змін і пошуку нової освітньої парадигми все більше характеризується виявом інтегративних тенденцій. В. Бондар, В. Головка, Д. Барановський, В. Кремень [3], І. Зязюн [2], В. Луговий [5], В. Лутай, С. Ніколаєнко [6], П. Підкасистий, В. Сластьонін [8], Т. Третьяков, Т. Шамова та інші дослідники у світлі

численних проблем визначають освіту як одну з найважливіших умов для того, щоб дати людству можливість рухатися вперед.

Сучасна освіта є реальним учасником зародження нового всесвітнього співтовариства й перебуває в епіцентрі проблем його розвитку, підкреслюючи вирішальну роль освіти в розвитку особистості та усього суспільства.

З'являється об'єктивна необхідність формування умов, сприятливих для управління якістю підготовки майбутніх інженерів-педагогів в умовах магістратури технічного університету, зокрема викладача, що вплине на формування особистості нового покоління.

Зміни, що відбуваються в житті нашого суспільства, виявляються в демократизації різних його сфер. Підвищення активності й особистої відповідальності кожного члена суспільства об'єктивно породжують суспільну потребу в модернізації освіти.

Нові підходи до модернізації освіти впливають з гуманістичної парадигми в організації освітнього процесу передбачуваної забезпечення можливості вибору і самовизначення кожного його учасника та їх суб'єкт-суб'єктних взаємин.

Безумовно, таку освіту може надати лише висококваліфікований, творчий, соціально активний інженер-педагог, який орієнтований на гуманістичні цінності.

Перехід навчальних закладів у режим інноваційного розвитку, втілення педагогічних та інформаційних технологій значно підвищили вимоги до професійної компетентності науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу.

Сучасна ситуація в освіті, її модернізація не можуть відбуватися без постійного аналізу результатів діяльності учасників освітнього процесу, оцінювання та самооцінювання праці науково-педагогічного працівника, що значною мірою відображає рівень його професійного розвитку. За таких умов виникають суперечності між:

соціально-детермінованими вимогами до освіти і наявним рівнем професіоналізму педагогічних кадрів;

значним ускладненням професійної діяльності науково-педагогічних працівників, розширенням їхніх функцій і необхідністю відхо-

ду від транслявання переважно фактичної інформації та традиційної підготовки фахівців;

вузькопрофесійною замкнутістю фахової діяльності інженера-педагога і необхідністю всебічного розвитку особистості;

темпами морального старіння знань та можливістю їх оновлення; зростанням обсягів наукової інформації й можливостями людини опрацьовувати інформацію.

Отже, питання ефективного формування у науково-педагогічних працівників умінь постійного професійного зростання залишаються актуальними. З огляду на це доцільно розглянути етимологію професійної діяльності науково-педагогічних працівників для виявлення специфіки щодо знаходження важелів впливу на її розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Психолого-гуманістичний аспект діяльності особистості досліджений у роботах учених: А. Адлера [3], Б. Ананьєва, В. Давидова, О. Леонтєва, Л. Мітіна, А. Маслоу, Л. Роджерса, С. Рубінштейна, С. Смірнова, Г. Щедровицького. Заслугує на увагу розроблення підходів до проблеми становлення людини як суб'єкта власної життєдіяльності й саморозвитку, що стали предметом розгляду в роботах К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Є. Бондаревської. Сутність педагогічної діяльності досліджена в працях таких науковців, як В. Блум, Н. Бордовська, А. Реан, О. Галус, Н. Гузій, Т. Гускей, С. Єрмакова, І. Зимняя, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, З. Курлянд, Б. Ломов, А. Маркова, Н. Нікітіна, Л. Подимова, В. Сгадова, В. Семиченко [7], В. Сластьонін [8]. Відомо, що діяльність – це специфічно людська форма активного ставлення до навколишнього світу. Змістом діяльності є доцільна зміна і перетворення людини. Будь-яка діяльність містить мету, засіб, результат і сам процес діяльності.

Важливими ознаками діяльності є: усвідомленість – людина, яка реалізує діяльність, осмислює мету і засоби її досягнення, передбачає очікуваний результат; технологічна опосередкованість – будь-який вияв активності сучасної людини містить у тій чи іншій формі діяльності досвід усього людства у вигляді відповідних технологій ді-

яльності, знарядь та засобів праці, стратегій і тактик, що опановані; соціальна опосередкованість – активність людини, яка реалізується в соціумі, має суспільний характер, потребує координування з активністю інших людей.

Метою статті є сутнісна характеристика, закономірностей, тенденцій, особливостей об'єкта управління та добору відповідних цій сутності управлінських механізмів, котрі забезпечують саме природовідповідні становлення, функціонування, розвиток системного об'єкта, принцип природовідповідності управління слід визнати ключовим так само, як і принцип цілевідповідності управління, тобто адекватності спроектованої (обраної в якості використання) системи управлінських механізмів визначеним цілям (меті).

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність людини як основна форма реалізації її активності перебуває у взаємозв'язку з процесом онтогенетичного розвитку.

Людина розвивається в процесі діяльності, а її діяльність видозмінюється, якісно перетворюючись у процесі розвитку. Діяльність є реальною рушійною силою суспільного прогресу і умовою самого існування суспільства.

В. Семиченко зауважує, що в психології діяльність визначають як “процес реалізації активності людини, що спрямований на досягнення свідомо визначених цілей. Самі цілі визначаються або її безпосередніми інтересами та потребами, або вимогами з боку суспільства, держави, конкретної організації” [7].

Професійна діяльність є основним компонентом професії, що постає з суспільної точки зору як система професійних завдань, форм та видів професійної діяльності, професійних особливостей особистості, що забезпечує задоволення потреб суспільства в досягненні необхідного йому результату.

Професійна діяльність викладача безпосередньо пов'язана з освітньою діяльністю. Б. Гершунський зазначає, що “за своєю сутністю освіта – це процес просування від мети до результату, процес суб'єктно-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагогів з учнями, коли учень, студент, слухач у міру активної, глибокої та всебічної участі в

процесі навчання, виховання та самовиховання, розвитку та саморозвитку перетворюється з достатньо пасивного об'єкта діяльності педагога на повноправного співробітника, іншими словами, стає суб'єктом педагогічної взаємодії”.

Для науково-педагогічних працівників професійною діяльністю є наукова, організаційна та педагогічна діяльність. Розглянемо специфіку цих видів діяльності.

У науковій літературі широко тлумачиться поняття “педагогічна діяльність”. Педагогічна діяльність своїми об'єктами, цілями, засобами відрізняється від інших видів праці.

У ній поєднуються дві активності: педагога, який організує і контролює процес засвоєння знань та того, хто навчається, хто повинен ці знання сприйняти, переробити, засвоїти. Тому на відміну від інших традиційних для багатьох видів діяльності схеми відношень “суб'єкт – об'єкт”, у педагогічній діяльності встановлюються “суб'єкт – суб'єктні” відношення.

За визначенням В. Семиченко, педагогічна діяльність – “це передусім передавання дітям певних знань. Головне, з чим має йти до дітей учитель, – знання предмета, який він викладає, ерудиція, володіння інформацією” [7].

Енциклопедія освіти визначає поняття “педагогічна діяльність” як “складно організовану систему низки діяльностей: практична діяльність викладача з навчання і виховання людини; методична діяльність фахівців з викладання педагогічної науки педагогічним працівникам різних установ; управлінська діяльність керівників освітньої системи; науково-педагогічна (науково-дослідна)”.

Як бачимо, останнє тлумачення педагогічної діяльності є ширшим і воно охоплює не тільки навчально-виховну діяльність, а й наукову, що значною мірою відповідає сутності діяльності науково-педагогічного працівника технічного університету.

Тому ми вважаємо, що педагогічна діяльність, яка має характер науковості, можна розглядати як науково-педагогічну.

Необхідно зазначити, що педагогічна діяльність описана у науковій літературі здебільшого з позиції вчителя загальноосвітнього

закладу, проте, основні її характеристики можна адаптувати і для науково-педагогічних працівників. Так, наприклад, розглянемо функції науково-педагогічної діяльності педагога, описані нами з позиції науково-педагогічного працівника. Найбільш важливими функціями викладача є нижче описані.

Професіоналізм майбутнього інженера-педагога тісно пов'язаний з творчістю і педагогічною майстерністю викладачів ВТНЗ. Майстер педагогічної праці – це високо компетентний у психолого-педагогічній та у власній предметній сфері спеціаліст.

І. Зимня виокремила сутність компетентності професіонала, визначила її інтегрований характер; співвіднесеність із ціннісно-смісловими характеристиками особистості; практико-орієнтовану спрямованість.

Науковець розвиває новий підхід до діяльності педагога – компетентнісний, який визначає цілісний характер професійної діяльності людини.

Н. Гузій розкриває професіоналізм педагогічної діяльності з позиції культури педагогічної діяльності.

Авторка наголошує, на продуктивності практичної і психологічної (зовнішньої і внутрішньої) активності учителя-вихователя-викладача, який характеризується рефлексивністю управління педагогічними процесами, поліфункціональністю педагогічної діяльності, цілісністю та повнотою її психологічної структури як єдності мотиваційно-орієнтаційного (культура педагогічного цілепокладання), змістово-ставленневого (культура суб'єкт-об'єктної педагогічної взаємодії), технолого-виконавчого (культура здійснення) та результативно-коригувального (культура оцінювання) компонентів [1, с. 139].

Відповідно до цього поняття професійної педагогічної діяльності характеризується не тільки функціональними компонентами, а й культуротворчими компонентами, що значно поширює діапазон його розуміння.

А. Кузьмінський визначає професіоналізм педагога як властивість особистості, сформованої під час діяльності, як результат педагогічної діяльності, що передбачає найвищий рівень продуктивності праці

[4, с. 36]. Таке тлумачення персоніфікує професійну діяльність і визначає пріоритетну роль особистості в процесі набуття професіоналізму.

Отже, професіоналізм викладача розглядається як вияв його найвищого рівня професійної науково-педагогічної діяльності, ґрунтованої на професійних та особистісних якостях людини і культуротворчих факторах.

Також необхідно зауважити, що рівень професіоналізму інженера-педагога залежить від його компетентності, від ступеня розвитку професійно-педагогічного мислення, а також культури науково-педагогічної діяльності.

Якість підготовки у педагогічній галузі як системне утворення має свою ієрархію або структурні рівні, що виникають унаслідок підвищення рівня цілей і масштабів об'єктів діяльності, супроводжується зростанням складності професійних функцій та необхідного для їх виконання рівня рефлексії.

Н. Кузьміна виокремлює декілька рівнів педагогічної діяльності, адаптованих нами до рівнів науково-педагогічної діяльності: репродуктивний (недостатній) – педагог може і вміє переказати

Метод експертного оцінювання при здійсненні компетентнісно орієнтованого управління слугує отриманню оцінки проблеми на основі думки фахівців (експертів) з метою подальшого прийняття рішення (вибору). Такий метод використовується для кількісного оцінювання якісних характеристик. Для здійснення цієї діяльності доцільним є залучення компетентних осіб-експертів, до яких належать керівники ВНЗ, завідувачі кафедр, провідні науково-педагогічні працівники. Серед методів розроблювання управлінських рішень при здійсненні компетентнісно орієнтованого управління якістю підготовки майбутніх інженерів-педагогів в умовах магістратури технічного університету доцільно використовувати методи структуризації, характеризації й оптимізації. Використання методу структуризації дає можливість визначати місце і роль об'єкта дослідження у вирішенні завдань вищого рівня, виділяти основні елементи та встановлювати відносини між ними. Структуризація забезпечує представлення структури розв'язуваного завдання у вигляді, зручно-

му для наступного аналізу з метою досягнення бажаного результату. Прикладом структуризації при здійсненні компетентнісно орієнтованого управління слугує розроблення структури управління такої підготовки, яка передбачає виокремлення її складових, встановлення взаємозв'язків між ними.

Характеризація як метод означає опис визначеної системи характеристик, що кількісно розкривають структуру проблеми, яка розв'язується. Цей метод можна використовувати при описуванні якості навчально-методичного забезпечення дисциплін, кадрового потенціалу та матеріально-технічного забезпечення компетентнісно орієнтованого управління. Оптимізація управлінського рішення означає вибір найкращого варіанта рішення в певних конкретних умовах. Вона визначається методом матричного оцінювання, який полягає у підрахунку кількісних оцінок головних параметрів кожного з варіантів рішення за шкалою від 1 до 10. Оптимальним вважається той варіант, який набрав більшу кількість балів. Важливим методом розроблення управлінських рішень в умовах компетентнісно орієнтованого управління такої підготовки є метод дискусії. Цей метод передбачає участь широкого кола учасників, виявлення різних думок, інтересів та взаємоузгодження цих думок. Дискусії спрямовуються на спільний пошук оптимальних шляхів вирішення проблем. При цьому проведення дискусій має спиратися на вільний виклад учасниками своїх поглядів, зіставлення різних підходів, публічне обговорення переваг і недоліків дискусійної проблеми.

Метод мозкового штурму при здійсненні такого полягає у виключенні під час обговорення тієї чи іншої проблеми будь-якої критики ідей, що висувуються. Цей метод передбачає, що процеси генерування нових ідей та їх аналітичного оцінювання поділені в часі та просторі й виконуються двома групами експертів. Вихідним пунктом проведення мозкового штурму є припущення: чим більше ідей і чим вони різноманітніші за якістю, тим більша ймовірність того, що серед них опиняться потрібні, кращі ідеї. Важливим завданням організаторів мозкового штурму є створення умов для колективної діяльності з генерації нових ідей. Обговорювана проблема повинна бути чітко сформульована, а

будь-яка ідея розглянута і не може бути оголошена хибною, навіть при її майже очевидній безперспективності. Використання цього методу актуалізовано відсутністю розробленої методології та практичних напрацювань з проблеми компетентнісно орієнтованого управління такої підготовки. Отримана за допомогою зазначених методів інформація дає можливість розробити управлінське рішення і оформити його у вигляді наказів, розпоряджень. Із огляду на вагому роль колегіальних органів управління у вищому технічному навчальному закладі (вчені, науково-методичні, навчально-методичні ради; загальні збори (конференції) колективу), що виконують дорадчу функцію та функцію громадського самоврядування, підготовка рішень колегіальних органів також має здійснюватися з використанням зазначених методів. Реалізація компетентнісно орієнтованого управління такої підготовки характеризується розподілом функцій, добором та розстановкою управлінських та науково-педагогічних кадрів, визначенням відповідальності суб'єктів управління, що розглянуто нами при визначенні специфіки здійснення управлінських впливів суб'єктами управління. Соціально-психологічні методи компетентнісно орієнтованого управління є системою засобів і важелів впливу на психологічний клімат у колективі, гармонізацію міжособистісних відносин працівників, задоволення їх соціальних потреб, розвиток особистості, її соціальний захист іншим те, що він знає сам.

Ці методи управління спрямовані на орієнтацію колективу щодо мети управління такої підготовки, мотивацію особистісної та колективної творчої діяльності співробітників на її досягнення, формування команди, створення та підтримування позитивного мікроклімату в колективі.

Серед соціально-психологічних методів компетентнісно орієнтованого управління доцільно використовувати такі: орієнтація колективу на досягнення спільної мети, мотивація особистісної та колективної творчої діяльності, попередження конфліктів в колективі, формування команди.

Формуючи команду, слід звертати увагу на врахування таких положень:

спільна мета має тісно узгоджуватися з власними потребами, інтересами членів команди; вона повинна не лише усвідомлюватися членами команди, а й прийматися на емоційному рівні;

командна діяльність передбачає активність та особисту відповідальність кожного за результат роботи команди;

робота у команді має ґрунтуватися на довірі членів команди один одному.

Адаптивний (низький) – уміє пристосувати своє повідомлення до особливостей аудиторії. Локально-моделювальний (середній) – педагог володіє стратегіями навчання знань, вмінь та навичок за окремими розділами курсу, уміє формулювати педагогічні цілі, передбачати шуканий результат, утворювати систему та послідовність залучення студентів до навчально-пізнавальної діяльності. Системно-моделювальний (високий) – педагог володіє стратегіями формування необхідної системи знань, умінь і навичок студентів за своїм предметом у цілому. Системно-моделювальна діяльність та поведінка (вищій) – педагог володіє стратегіями перетворення свого предмета на засіб формування особистості студента.

Отже, визначені вище рівні дають змогу диференційовано управляти якістю підготовки майбутніх інженерів-педагогів в умовах магістратури технічного університету з огляду на їх досвідченість та майстерність не тільки у навчально-методичній діяльності, а також у науково-дослідній та організаційній.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Розглядаючи якість підготовки майбутніх інженерів-педагогів, ми дійшли висновку, що вона ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних взаєминах і залежить від рівня професійної діяльності науково-педагогічних працівників.

Професіоналом вважається висококваліфікований, творчий, соціально активний викладач, орієнтований на гуманістичні цінності.

Науково-педагогічна діяльність своїми об'єктами, цілями, засобами відрізняється від інших видів праці. У ній поєднуються два типи активності: інженера-педагога, який організує і контролює того, хто навчається, хто повинен сприйняти знання, опрацювати, засвоїти.

У структурі діяльності викладача виокремлюються такі складники: професійні психологічні та педагогічні знання; професійні педагогічні вміння; професійні психологічні позиції та установки викладача; особистісні особливості, що забезпечують оволодіння професійними знаннями та вміннями.

Шлях формування особистості відбувається не лише в процесі здійснення себе в діяльності, але й становлення і розвиток через діяльність.

Науково-педагогічний працівник як суб'єкт інноваційної діяльності та її організатор вступає з іншими членами педагогічного суспільства у процес створення, використання та поширення нововведень і таких змін, що можуть відбуватися у предметах, свідомості, звичаях, традиціях тощо. Саморегуляція є вищим ступенем діяльності, коли вміння, виконуючи навчальні операції, перетворюються на навички і послідовність їх здійснюється автоматично.

Отже, структура управління якістю підготовки майбутніх інженерів-педагогів в умовах магістратури технічного університету розкриває змістову сутність і складають особливості праці, що є підґрунтям моделі його професійного розвитку, й акцентує увагу на діяльній основі.

Проте, за останні роки набув актуальності компетентнісний підхід. Як було зауважено, що основним індексом ефективності діяльності є компетентність.

Компетентність є відносно новою характеристикою майбутніх інженерів-педагогів, яка містить інтегровану єдність знань, умінь, досвіду, усвідомлення та особистого ставлення.

Список використаної літератури

1. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н. В. Гузій. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
2. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи: Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / І. А. Зязюн. – К. ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10–18.

3. Кремень В. Г. Якісна освіта як вимога ХХІ століття / В. Г. Кремень // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць. – Х. : НТУ “ХПІ”, 2007. – Вип. 15–16 (19–20). – С. 3–10.
4. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні основи післядипломної педагогічної освіти в Україні : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / А. І. Кузьмінський. – К., 2003. – 443 с.
5. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спец. “Державне управління” / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.
6. Ніколаєнко С. М. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / С. М. Ніколаєнко // Освіта України. – 2007. – № 16/17 (805). – С. 2–20.
7. Семиченко В. Рефлексивный подход в теории и практике высшей школы / В. Семиченко, В. Дикань // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 1 (12). – С. 78–85.
8. Слостенин В. А. О проектировании содержания высшего педагогического образования / В. А. Слостенин // Преподаватель. – 1999. – № 5. – С. 3–9.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Дем’янчук О. Н.

Панасюк Н. Л. Обоснование структуры профессиональной деятельности научно-педагогических работников как предпосылки качества подготовки будущих инженеров-педагогов в условиях магистратуры

В статье представлены формирования условий, благоприятных для управления качеством подготовки будущих инженеров-педагогов в условиях магистратуры технического университета, в частности преподавателя, повлияет на формирование личности нового поколения происходящие в жизни общества, проявляются в демократизации различных его сфер. Повышение активности и личной ответственности каждого члена общества объективно порождают общественную потребность в модернизации образования.

Ключевые слова: *качество подготовки, будущие инженеры-педагоги, высшая школа, научно-педагогические работники.*

Panasiuk N. L. **Rationale structure professional activities of scientific and pedagogical workers quality preparation as future engineers, in terms pedahohov mahystratur**

The article presents the creation of conditions conducive to quality management training future engineers-teachers in terms of Master Technical University, including the teacher, which affect the formation of the personality of the new generation changes taking place in our society, manifested in its various fields of democratization. Increased activity and personal responsibility of every member of society objectively generate public need to modernize education.

Modern education is the real birth of a new member of the worldwide community and is in the midst of the problems of development, emphasizing the crucial role of education in the development of the individual and society. There is an objective need for the creation of conditions conducive to quality management training future engineers-teachers in terms of Master Technical University, including the teacher, which affect the formation of the personality of the new generation. The changes taking place in our society, manifested in its various fields of democratization. Increased activity and personal responsibility of every member of society objectively generate public need to modernize education. New approaches to modernizing education deriving from the humanistic paradigm of educational process intended to ensure choice and self-determination of each of its members and their subject-subject relationship. Of course, such education can provide only highly skilled, creative, socially active engineer and educator who focuses on humanistic values. Transition education mode innovation development, implementation of educational and information technologies have dramatically increased the requirements for professional competence of scientific and pedagogical worker of higher education. The current situation in education, its modernization can not occur without the constant analysis of results of participants in the educational process, evaluation and self-assessment of scientific and pedagogical work of the employee, which largely reflects the level of professional development.

Keywords: *quality of training future engineers, teachers, higher education, research and teaching staff.*